

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

43. De Arbitris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIUM.

1. Arbitrator quid sit?
2. Quid si plures sint Arbitri, & dissentiant, cuius iudicio stetur?
3. Ex pluribus arbitris uno absente, an reliqui procedere possint? Differentia inter Jus Canonicum & Civile.
4. Super quibus fieri possit compromissum: & an super rebus Ecclesie vel Pupillorum?
5. Differentia inter arbitrum & arbitratorem.
6. Qui prohibeantur suscipere arbitrium? & ibi an Iudex ordinarius possit esse arbiter vel arbitrator?
7. Sententia arbitri etiam iniuriam (modo non notari) stare oportet: arbitratoris autem reduci potest ad arbitrium boni viri. Ab arbitro iuris datur appellatio.
8. Tempus petendi reductionem probabiliter decerni statuitur.
9. Testes & confesso coram arbitratore an faciant fidem coram Iudice reductionis?
10. A sententia reductionis non datur appellatio.
11. Contravenientes sententiae reductionis committunt poenam compromisso adjectam.
12. An petens reductionem incidat in eandem poenam?
13. Reductioni an possit renunciari?
14. Quando finiatur compromissum?
15. Qualiter agatur ex compromisso?
16. Intra quantum tempus propter omissionem solutionem committatur poena?
17. An contraveniens uni capitulo committat totam poenam?

Hic titulus in *ff.* inseribitur de *Receptis*, qui *arbitrium* receperunt, in *Cod. de Receptis arbitris*, quare si in hac materia dictum fuerit *ff.* vel *Cod. eod. tit.* in indice ad eas Rubricas erit recurrendum.

Arbitri dicuntur ab arbitrando, seu aestimando: est enim *arbiter* vir bonus ad aliquod negotium aestimandum, & terminandum electus. Horum usus propter utilitatem

Ll 2 tatem

factum contra alienantem instituere: quia tendunt ad diversos fines, illa ad rem recuperandam, ista ad obtinendum id, quod actus propter majores expensas, & incommoda interest, cum alio potentiori Adversario, vel in alieno foro litigare.

Dicitur autem, constitutionem huius tituli procedere, si ante *Judicium acceptum*, & *causa futurum iudicii* res alienata sit: nam si alienatio facta sit, postquam alienans in litem vocatus est, vel preces principi oblate, & alienanti cognita sunt, *Actio litigiosa. C. de Litigiosis.* actio in factum, vel vindicatio contra novum possessorem necessaria non est, sed cum alienante perinde agi poterit, ac si alienatio facta minime tueret: talis enim alienatio rei *litigiosa* ipso iure nulla est; & siquidem emptor sciverit rem esse *litigiosam*, carebit pretio, idque sisco inferetur, si vero ignorans deceptus sit, pretium integrum, & insuper certam partem ejus ab alienante recipiet. *l. fin. C. d. t.*

De Jure Canon. in *hoc tit.* duo notabilia proponuntur. *Primum* est, quod et si rescripta iustitia non extendantur ad personas in his non comprehensas, si tamen ad abolitionem rescripti Apostolici res, de qua moveatur controversia, in extraneum alienata sit, poterit hic extraneus etiam vi illius rescripti coram delegato iudice in eo rescripto dato conveniri.

Alterum est, quod approbentur leges Civiles, quae prohibent alienas lites redimere (de qua redemptione etiam superius in titulo de *Procuratoribus* aliquid diximus) & maxime Clericis sub censuris inhibendum docent, ne emant, vel sibi cedi faciant res litigiosas, & causas faculares, ut laicos actores in suum forum Ecclesiasticum trahant. Vid. text. *cap. 1. & 2.*

hoc tit.

tatem inventus est: nam ita lites facilius expediuntur, si extra tribunal ordinarium per aliquot viros bonos, in quos partes compromittunt, quod eorum sententiæ & arbitrio seu iudicio stare velint, componantur. Si eligendi sint plures arbitri, expedit eos esse in impari numero, ut eò facilius majoritas votorum haberi possit. *L. item si unus. 17. §. 6. ff. hoc tit.* quippe si in duos compromissum sit, frequenter sine exitu futura est, ob naturalem hominum ad dissentendum facilitatem.

2 Quod si plures arbitri electi in decernenda aliqua quantitate pecuniaria discordent, ea sententiâ obtinebit, in quam major pars convenerit. Si verò unus v. g. 15. alter 10. tertius 5. pronunciet, prævalebit minima quantitas pronuntiata: cum enim minor summa contineatur in majori, pronunciantes majorem implicitè etiam censentur in minorem consensisse. *c. 1. hoc tit. in 6. L. diem proferre. 27. §. 3. ff. eod.* Verùm malè advertit Covar. cum alijs, hanc decisionem cautè ad praxin esse deducendam, quia non satis firmâ ratione stabilitur: major enim summa continet quidem minorem ut suam partem, non autem ut formaliter seu separatim spectatam, e. g. si equum volo vendere 30. fl. volo quidem etiam vendere 20. sed quatenus isti viginti includuntur in ijs triginta, minime verò quatenus specialem summam faciunt. Deinde quis non videt maximas posse committi iniquitates, si unus arbiter condemnaret debitorem meum in summam minimam v. g. 2. aut 3. florenorum, quem alij decuplo majoris summæ debitorem agnoscerent. Minus placet, quod cum Glossa *fm. in d. cap. 1. hoc tit. in 6.* & alijs pluribus, docet ibid. Barbof. *num. 3.* decisionem hujus textûs habere locum, quamvis arbiter, qui majorem summam pronun-

ciavit, protestetur, quod nolit consentire in minorem, eò quod consensum in summam summam sit ex dispositione jurum introductus, & ideo protestatio in contrarium nihil operetur. Non placet (inquam) hæc sententiâ: quia nec rationi, nec equitati bene convenit, ut ostensum. Sic autem leges non est verba callere, sed ut ac potestatem, id est, mentem legis, æquitati conformem. *L. sine legem ff. de Leg.* Unde ipse exultimo dictam decisionem JC. & Pontificis tunc demum recedere, si minor summa sit intra nos æquitatis, & qui majorem summam pronunciat, possit rationabiliter præsumi non esse invitum contra summam minorem tanquam injustam, quemadmodum rei pretium non est indivisibile, quicquid diversorum iudicium plures auctoritatis æstimeret.

Circa plures arbitros electos, qui aliquo tempore ferendi iudicij se abstergeant differentia inter Jus Civile & Can. reperitur. Nam de jure civili non valet processus nisi omnibus præsentibus, *d. L. item si unus. 17. §. fin. cum l. sequenti ff. hoc tit.* Jure autem Can. sufficit adesse majorem partem, v. g. duos ex tribus. Dico majorem partem non enim sufficeret è duobus adesse quatuor duos adesse, *c. 2. & ibi Glossa Verbo. pro presente. hoc tit. in 6.* In casu profanis quodlibet jus in suo foro obiderendum. In causis autem Ecclesiasticis auctoritas clericorum prævalet Jus Can. *c. quod Clerici. 9. de Foro compet.*

Potrà compromissum ordinariè tantum admittitur in causis bona & patrimoniorum nostrorum concernentibus; in alijs verò non sunt in nostro arbitrio, & dispositione, sed cognitionem majorem Judicium requirunt, compromissum fieri non possunt. Uti sunt causæ *matrimoniales & criminales.*

volles, cap. pen. De integ. rest. nisi ci-
entur ageretur de crimine, L. quid ergo.
23. h. ex promissio. s. ff. de his, qui not. in-
fam. Causa exemptionum, ubi de praju-
dicio Papae agitur, c. 5. h. t. Item & benefi-
cium; quia ad Ordinarium spectat cogno-
scere de titulo canonico, & idoneitate be-
neficii, Spec. hoc tit. §. 3. Quid de causis
Ecclesiarum vel Pupillaribus dicendum, an-
ne super ijs à Prælatibus aut Tutoribus com-
promitti poterit absque decreto Superioris
vel Judicis? Quod affirmamus, arg. L. Prae-
fatio. C. de Transact. ita tamen, ut si ar-
bitrium vel arbitramentum tendat ad abie-
ctionem rei non alienabilis, ejus executio
sine decreto & ordinaria solennitate juris
fieri non possit. Lauranc. de Oriam. Tract.
de Arbit. lib. 3. num. 4.

Sed advertere oportet, complures esse
differentias inter Arbitrum & Arbitra-
torem, quas enumerat Panorm. in cap.
Quintavallis. 23. de Furejur. Nam I.
Arbitrator procedit juris ordine servato; Ar-
bitrator vero merè extrajudicialiter pro-
cedit, & ex bono & equo controversiam com-
ponit, potestque de jure unius dare alteri.
Text. & Gloss. in cap. nisi. 21. de Præbend.
Unde an aliquis arbiter vel arbitrator sit,
non tam attendendum erit, quo nomine eum
patres compellaverint, quam qualem pro-
cedendi formam eidem præscriperint. Gail.
Lib. 7. Observ. 150. num. 4. Quod si in
aliquem compromittum sit tanquam in Ar-
bitrum & Arbitratorem, utramque viam
tenere poterit; in dubio autem, ut valeat
processus, censetur processisse ut Arbi-
trator. Panorm. d. l. num. 42.

II. Arbitratores semper ex liberâ volun-
tate partium assumuntur, Arbitri vero ali-
quando sunt Juris & Necessarii, ut in causa
suspecti Judicis, cap. suspicionis. 39. de Of-
ficio Deleg. L. aperiissimi. 16. C. de Judicis.

III. Propter solennitatem Judicariam
(quæ ab Arbitris observatur, L. 1. ff. hoc
tit.) non possunt esse Arbitri iocundæ, L.
fin. C. hoc tit. nisi forsitan aliquæ in majore
dignitate positæ ex consuetudine loci juris-
dictionem habeant. c. Dilecti. 4. hoc tit.
Privati Religiosi absque utilitate Monaste-
rij, & contentu Prælati. c. Monachi. 35.
causa. 16. quest. 1. Spec. d. l. §. sequuntur.
num. 29. Laici in spiritualibus, nisi conjun-
ctim cum Clericis, & ex autoritate Judi-
cis Ecclesiasticis, cap. communit. 3. c. per
tuas. 9. hoc tit. Verùm officium Arbitra-
toris (penes quem mera est extrajudicialis
compositio, Innoc. & Panorm. in d. cap.
Quintavallis.) regulariter omnes iudice-
pere possunt. In Judicem quoque Ordinari-
um tanquam in Arbitratorem rectè com-
promittitur, Auth. si verò contigerit. C.
de Jud. Spec. d. l. §. 2. n. 6. An etiam tanquam
in Arbitrum ad effectum non appellandi,
& petendi pœnam? De Jure Canon. quidem
id videtur affirmari posse. c. cum tempore.
5. ubi Gloss. lit. B. hoc tit. secus de jure Civi-
li. l. sed si. 9. §. 2. hoc tit. Nos id utroque ju-
re negamus; & quia in jure Canon. Arbi-
tratores & Arbitri plerumq; inter se con-
funduntur, arg. c. nisi. 21. de Præb. ideò
dubios textus Juris Can. ex clariori Juris
Civilis interpretamur cum Gloss. in d. l.
9. §. 2.

IV. Arbitrator debet unicuique parti red-
dere, quod suum est, qui assumit partes Ju-
dicis. l. Pomponius. 13. §. recepisse. ff. eod.
Arbitrator verò, cum sit mediator & tran-
sfigens, potest per modum transactionis de
jure unius alteri dare pro bono concordia.
Text. & Gloss. in d. cap. nisi. de Præb.
Gloss. in l. sed si servum. 9. §. si quis Ju-
dex. ff. hoc tit.

V. Denique (ut plures alias differentias
minus considerabiles præteream, quas vide
L 3 apud

apud Panorm. in d. cap. *Quinta vallis*. de
J. F.) sententia Arbitri dari oportet sive
 aqua, sive iniqua sit l. *diem proferre*. 27.
 §. *stari*. 2. ff. *cod. nisi Arbitri Juris & Neces-*
ariarius fuerit, à quo datur appellatio, cap.
ab Arbitris. 11. de *Offic. Deleg.* in 6. l. 9. ff.
Qui satisd. cog. Myns. *Cent.* 4. O. 68.
 Item si iniquitas sit notoria & manifesta,
 non tantum poterit ex officio Judicis revo-
 cari, sed etiam contra executionem dabitur
 exceptio *doli*: quia omnis iniquitas noto-
 ria habet dolum præsumptum, ut not. in
 cap. 2. de *Presumpt.* l. 3. *Cod. h. t.* Abbas
 inc. 2. h. t. n. 14. & 15. Sententia autem
 Arbitratoris propter quamcunque gra-
 vem læsionem, quam pars parata est proba-
 re, reduci potest ad arbitrium *bont viri*,
 quo nomine ex recepta magis opinione in-
 telligitur Judex ille, qui alias in causa or-
 dinarius & competens esset. Text. & Barth.
 in l. *societatem*. 76. §. *arbitrorum. cum*
 ll. *seqq.* ff. *Pro socio*. Gail. 1. *Obs.* 149. Ra-
 tio hujus differentie forsitan hæc est. quod
 licet utrobique partes non videantur con-
 queri posse contra iniquitatem Judicis,
 quem ipsæmet elegerunt, magis tamen suc-
 currendum fuit in *arbitramento*, ubi sine
 ordine judicario facilius iniquitas commit-
 titur, & Arbitrator non tam secundum
 jus, quam suo arbitratu pronunciat. Pa-
 norm. in d. c. *Quinta vallis*. num. 30. Sed
 circa hanc *Reductionem*.

8 *Queritur* I. Quanto tempore peti pos-
 sit? Varij varia assignant tempora. Qui-
 dam 30. annos cum Gail. 1. *Obs.* 150. Qui-
 dam unum annum cum Barth. in d. §. *ar-*
bitrorum. ubi censet hanc quætionem
 Principis decisione indigere. Nos solum-
 modo 10. dies statuimus cum Panorm. in d.
 c. *Quinta vallis*. sub. num. 16. arg. l. *per-*
C. hoc tit.

9 *Queritur* II. Utrum testes apud Arbi-

tratore producti, vel *Confessio* apud
 undem emanata faciant fidem coram iudice
Reductionis? R. Circa testes peti posse, ut
 in iudicio *Reductionis* de novo sub qua-
 mento examinentur, quia cum coram arbi-
 tratore nec sit iudicium, nec quali iudice
 um, tales testes non sunt recepti in ioco
 iudicij, & perinde est, ac si fuissent recepti
 coram honestis personis carentibus jurisdic-
 ctione, qui fidem non faciunt, ut notat
 Gottof. & DD. in l. 3. §. *Gabinio*. 4. ff.
Test. Si tamen in compromisso dictum
 islet, ut ad abbreviandam litem *Reduc-*
 petatur ex iisdem probationibus & actio-
 ram Arbitratoris factis, tunc testes repro-
 ci in iudicio non possent: quia fides testium
 ex pacto & acceptatione partium roboratur
 Text. in l. *fin. C. de Test.* Ad *Confessionem*
 quod attinet, quamvis coram Arbitratoris
 facta judicialis non sit, si tamen præter
 Adversario emanarit, ex hoc capite etiam
 iudicio *reductionis* plenè probabitur per
 quæ docet Masc. de *Probat. concl.* 248.

10 *Queritur* III. An detur appellatio a sen-
 tentia Judicis, qui *arbitramentum* tan-
 quam *bonus vir* reduxit? Affirmat Covar.
 Lib. 2. *Var. Ref.* c. 12. n. 4. Gail. 1. *Obs.*
 149. num. 5. Nos negamus cum Barth. in
 1. ff. de *Leg. 2.* n. 18. Panorm. d. l. *sub*.
 40. ne detur *reductionis* *reductio* & sic etiam
 tē oriatur. Neque verum est, quod iudex
 absolute procedat ut ordinarius, & con-
 quenter ab eo rectè appelletur, quin potius
 officium Judicis est mixtum partim Ordi-
 narii, partim Arbitratoris; imò præter
 officium Arbitratoris (à quo non datur ap-
 pellatio) unde nec rigorem aut processum
 juris ordinarium in omnibus observare so-
 nebitur, sed eà debet uti æquitate, quæ
 furus esset juxta compromissi formam
 Arbitrator, sicut fatetur etiam Covar. d.
 n. 5. *vers. secundo*.

11 *Quæritur IV.* An pars contraveniens sententia iudicis reducentis committat *penam* compromisso adjectam? Negat Barth. in l. *multa a. ff. de Condit. & demonstr.* cum in paribus non fiat extensio de persona in personam. Nos affirmamus cum Bald. in l. *fin. C. de Contrah. empt.* Lanfranc. de *Arbit. divis. 7. n. 60.* quia compromissum ex intentione partium habet istum sensum, ut sub pena solvatur, quidquid vel bonus vir *electus*, vel bonus vir *Legatus*, id est, iudex pronunciavit.

12 *Quæritur V.* Utrum is, qui petit reductionem, incidat in penam, quasi contraveniens *arbitramento*? Pro affirmativa faciunt duo tex. difficiles in l. *qui Roma. 122. §. fin. & l. quidam cum filium. 132. ff. de V. O.* Verum nos distinguimus, an petens reductionem habuerit probabilem causam suæ petitionis, vel non? priori casu negamus, posteriori affirmamus *arg. d. l. 132. & l. quæro. 54. §. 1. ff. Locati.* Lanfr. d. l. n. 62.

13 *Quæritur VI.* An *Reductioni* renunciari possit in compromisso? *re. affirmative*, ita tamen, ut talis renunciatio non extendatur ad eum casum, quo una pars vel dolo arbitratoris, vel alias enormiter & ultra dimidium læsa est, quod dolo futuro renunciari non possit, *l. si unus. 27. §. 3. ff. de Pact. tuteliam*, quod renunciatio ex mente partium non intelligatur de læsione enormi, *arg. c. veniens. 10. de Furejur.*

14 Finitur compromissum I. Morte arbitri. *l. 4. §. ff. h. r. l. II.* Morte unius ex compromittentibus ante sententiam, nisi in compromisso heredum mentio facta sit. *Tex. & Pan. in c. fin. b. t. l. sed & 49. in fin. ff. eod. III.* Reculatione arbitri suspecti. *l. 9. §. 3. l. non distinguemus. 32. §. cum quidam. 14. ff. d. t. IV.* Ubi dies sententiæ dicendæ præterita elapsa est. *l. 1. C. hoc tit. nisi in*

compromisso dictum fuisset, ut arbiter diem proferre posset. *l. Arbitrator intra. 42. ff. b. t. V.* Postquam sententiam Arbiter præsentibus litigatoribus dixerit. *l. diem proferre. 27. §. si quis. 4. ff. eodem.* Ad sententiam autem dicendam, ubi semel compromissum receperet, Arbiter per Judicem suum cogi poterit. *l. 3. §. 1. & tot. t. ff. hoc tit.* Dicendam verò sententiam revocare aut mutare non potest: quia expiravit ejus officium *l. qualem. 19. §. 2. cum l. seqq. ff. d. t.*

Demum executio compromissi per ordinarium Judicem fieri debet, non per Arbitrum, qui *jurisdictionem* propriè non habet, sed tantum aliquam *notionem*. *l. 3. C. de Jurisdic.* Aliter autem jus agendi ex compromisso datur ex Legibus antiquis & aliter ex novis. Etenim de jure veteri, si *pena* fuisset adjecta (puta ut is, qui compromisso non pareret, 100. solveret) agebatur ad *penam*; si minus, non dabatur actio ad id, quod Arbiter pronunciavit *l. 2. ff. hoc tit.* nisi stipulatione interveniente ad interesse. *l. diem proferre. 27. §. ult. ubi Gottofr. ff. b. t. c. per tuas. 9. eod.* Nomine autem *interesse* non ipsa res, quæ petitur, sed expensæ factæ, vel in nova lite faciendæ communiter intelliguntur: Panorm. in d. *cap. per tuas. n. 17.* Hodie verò, licet *pena*, vel *stipulatio* compromisso adjecta non sit, si tamen sententia sive laudum *expresse* per subscriptionem partium vel *tacite* per lapsum 10. dierum *homologatum*, id est, confirmatum sit, dabitur actio *in factum*, ut vocat Justin. vel *condictio ex lege* coram ordinario Judice ad arbitri executionem. *l. pen. Cod. b. t.* Illud præterea advertendum est, quod si *pena* sit compromisso adjecta, tunc compromissum fiat *conditionatum*, seu *alternativam*, ut scilicet

Retur

stetur compromisso, vel solvatur *pœna*, utrum condemnatus elegerit; nisi *pœna* superaddita sit clausula; *ratio manente pœna*: tunc enim ad *pœnam* & ad rem ipsam agi potest, ejusdemque clausula vim & effectum habere juramentum, et adit Panorm. ¹⁶ *in d. cap. per tuas. n. 13.* Sed intra quantum tempus committetur *pœna*, si non detur id, quod Arbitrarij dari jussit? Resp. esse distinguendum, utrum certa dies sit solutioni adjecta, vel non? Priori casu committetur *pœna*, si cessante legitimo impedimento intra diem præfixum solutio facta non sit. Si tamen etiam post terminum solutio ab altera parte acceptata sit, petitioni *pœnae* renuntiatur. *l. Celsus. 23.*

in pr. ff. h. t. Altero autem casu modicum tempus & arbitrio boni viri commodum solvendum conceditur; quod si præterea *pœna* quidem statim peti potest, si tamen debitor ante judicium acceptum solvere *pœna* liberabitur. *l. quid tamen. 20. ff. cod. tit.* Lanfr. *in d. 7. divers. n. 20.*
 Quid autem, si arbitramentum habet v. g. 4. capitula, & pars contraveniens uno, an committetur tota *pœna*, vel tantum pro rata, scil. quarta parte? Hoc post æquitati conformius asserimus, nisi aliis expresse conventum sit. *l. si servus. 9. ff. Si quis cautionibus &c. l. si procurator. 18. ff. Rem ratam haberi.*

FINIS PRIMI LIBRI.

LIBE